

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

סוגיות באגדה

פרופ' ארנון עצמון | המחלקה לתלמוד

Select Themes in Aggadah | 09-1066-01

מתקשב	סוג הקורס:
4	היקף נ"ז:
תשפ"ז	שנת לימודים:
שנתי	סמסטר:
-	יום ושעה
ב 10:00-12:00	שעת קבלה:
Arnon.atzmon@biu.ac.il	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il/course/view.php?id=81619	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס מורכב מסדרת מפגשים עם טקסטים אגדיים מספרות חז"ל מתוך נקודות מבט מחקריות שונות. נקודות המבט הנם למעשה ענפי המחקר השונים העוסקים באגדה – היסטוריה, ספרות, פילוסופיה, פילולוגיה ועוד. במהלך המפגשים יתוודעו התלמידים לגישות ולשאלות השונות המאפיינות את האסכולות השונות העוסקות בחקר האגדה.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הסטודנטים ייפגשו באופן בלתי אמצעי עם מגוון טקסטים מספרות חז"ל.
2. הסטודנטים ירכשו היכרות בסיסית עם החיבורים הרלוונטיים בספרות חז"ל.
3. הסטודנטים ייחשפו למגוון כלי מחקר עדכניים בתחום האגדה והמדרש.

מיומנויות

1. הסטודנטים יתנסו בשימוש במגוון כלי מחקר עדכניים בתחום האגדה והמדרש.
2. הסטודנטים ילמדו לנתח ולחקור באופן בסיסי טקסטים של אגדה ומדרש.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
2-1	מבוא והגדרות (ספרות האגדה) – מפגש זום לפתיחת הקורס ויחידה דיגיטלית		1. מאק, חננאל, מדרש האגדה, תל-אביב תשמ"ט, עמ' 9-18. 2. שנאן, אביגדור, עולמה של ספרות האגדה, תל-אביב תשמ"ז, עמ' 77-81.	
3-4	מדרש האגדה והמיתוס, שורשיו של מדרש האגדה – פרשת קין והבל		התנסות ראשונית של קריאת טקסט מקראי ופרשנות חז"ל עליו: מעשה קין והבל – בראשית ד ח (ויאמר קין אל הבל אחיו) + תרגום השבעים; ספר היובלים ד מהדורת כנה ורמן, עמ' 194; קדמוניות היהודים א שורה 52	מטלת תרגול
5-6	הבחירה באברהם אבינו במקרא ובספרות הקדומה		בראשית יב א-ה; יהושע כד ב-ג; ספר היובלים; קדמוניות	

	היהודים; בראשית רבה לח:א; מב:ח; סא:א; צה:ב;			
מטלת תרגול	מדרש בראשית רבה סב:ד, מהדורת תיאודור-אלבק עמ' 675; בראשית רבה נוד: (עמ' 599)		יצחק הצבר הראשון במקרא, ובפרשנות הקדומה	7-8
	בראשית כה כב-כג (ויתרוצצו הבנים); בראשית רבה סג:ו (עמ' 682); סג:ח (עמ' 687); בראשית לב כג-לג; בראשית רבה עח:ג (עמ' 921)		יעקב הוא ישראל, במקרא ובפרשנות הקדומה	9-10
מטלת תרגול	שמות א א (ואלה שמות בני ישראל); שמות רבה א; מדרש תהלים קז:ב; מכילתא דרבי ישמעאל, ויהי בשלח ד		לידתו של עם ישראל במצרים במקרא ובפרשנות הקדומה	11-12
	שמות יט א (ויהי בחדש השלישי); משנה תענית ד:ח (ביום חתונתו זו מתן תורה); מכילתא דר' ישמעאל, ויהי בשלח, א (דרך המדבר); מכילתא דר"י ישמעאל, בחדש השלישי, א (מקום הפקר)		מעמד הר סיני במקרא ובפרשנות הקדומה	13-14
	בראשית רבא לט; ספרי דברים עקב לז; מדרש תהלים צה		הכניסה לארץ כנען במקרא ובפרשנות הקדומה	15-16
מטלת תרגול	רגב, איל, "זבחי צדק: הביקור במקדש והבאת קרבן כחוויה דתית במזמורי תהלים", תרביץ עג,ג (תשס"ד), עמ' 386-365.		מעם לממלכה (מציון נברא העולם; מלכות דוד; בחירת ירושלים)	17-18
	בן שחר, מאיר, "שיבת ציון בספרות חז"ל: בין ארץ ישראל לבבל ובין עבר להווה", ציון עט, א (תשע"ד), עמ' 19- 51.		חורבן, גלות וגאולה	19-20
	בראשית רבה וצוואות השבטים		מדרש האגדה וספרות בית שני 1 (יוסף ואשת פוטיפר)	21-22
	בראשית רבה וספר היובלים		מדרש האגדה וספרות בית שני 1 (עקדת יצחק)	23-24
			חזרה וסיכום כולל מפגש זום לסיכום והכנה לבחינה	25-26

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
מטלות תרגול	20% מהציון הסופי
מבחן מסכם	80% מהציון הסופי

דרישות הקורס

הקורס כולל מפגשים פרונטליים בהם יש חובת נוכחות. בסוף השנה תוגש עבודה סמינריונית.

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

1. אורבך, א"א, חז"ל: פרקי אמונות ודעות, ירושלים: מאגנס, תשנ"ח, עמ' 281-283.
2. אלבוים, יעקב, "כמה ברכות מתפלל אדם בכל יום" (תנחומא בובר וירא א-ה): עיון בדרכי עיצובה של דרשה תנחומאית", כנסת עזרא: ספרות וחיים בבית הכנסת, אסופת מאמרים מוגשת לעזרא פליישר (בעריכת ש' אליצור ואחרים), ירושלים תשנ"ה, עמ' 149-167
3. אלבק, חנוך, "ספר היובלות וההלכה", מדעי היהדות 45 [תשסח] 3-48
4. אלבק, חנוך, מבוא לבראשית רבה, ירושלים תשכ"ה (מהדורה שנייה), ג, עמ' 11-19.
5. אמינוף, עירית, עשו אחי אבי אדום ורומי: עיון במקורות התלמוד והמדרש של ארץ ישראל בתקופת התנאים והאמוראים, ירושלים: ראובן מס, תשע"ה, עמ' 36-42.
6. אררט, ניסן, "סיפור קין והבל", בית מקרא 30 ב (תשמ"ה), עמ' 312-321.
7. אופנהיימר, בנימין, "קין והבל: גלגולו של המוטיב מן המזרח הקדמון, דרך המקרא ועד לספרות האגדה ולספרי אבות הכנסייה", ספר הזכרון לגדליהו אלון, ת"א, תש"ל, עמ' 68-27*.
8. בן אליהו, אייל, "מ'יהודה' ל'ישראל' - טריטוריה וזהות לאומית", ציון (תש"ע), עמ' 127-151.
9. ברגמן, מרק, "לביקורת הנוסח של מדרשי תנחומא-ילמדנו", תרביץ, נד (תשמ"ה), עמ' 288-292.
10. ברגמן, מרק, "עדי נוסח של מדרשי תנחומא-ילמדנו", דברי הקונגרס העולמי התשיעי למדעי היהדות, ג, ירושלים תשמ"ו, עמ' 49-56.
11. ברגמן, מרק, "מסורות ומקורות קדומים במדרשי תנחומא-ילמדנו", תרביץ, ס (תשנ"א), עמ' 269-274.
12. ברגמן, מרק, "רבדי יצירה ועריכה במדרשי תנחומא-ילמדנו ע"פ ניתוח של פסיקה נבחרת", קעמ"י, יג, ירושלים תש"ן, עמ' 117-124.

13. גוטמן, י', הספרות היהודית-הלניסטית א תשי"ז, עמ' 11 ואילך.
14. גולדברג, א', "סדר הפתיחות במדרשי תנחומא-ילמדנו", ספר הזכרון לרבי שאול ליברמן, ירושלים תש"ן, עמ' 1-20
15. גלעד, ח', "סיפור קין והבל כפשוטו", בית מקרא 29 א (תשמ"ד), עמ' 14-28*.
16. דנאי, שפרה, האשה בספור המקראי ובאגדות חז"ל, בבראשית רבה ובתלמוד: כיצד נתן ללמוד על יחס חז"ל לאשה מתוך יחסם לדמיות המקראיות, חוה שרה ודבורה, דיסרטציה (מ.א.), אוניברסיטת תל-אביב, 1987.
17. היינימן, יוסף, אגדות ותולדותיהן, ירושלים תשל"ד, עמ' 49-55*.
18. היינימן, יוסף. "מסורות פרשניות קדומות באגדה ובתרגומים", תרביץ לה (תשכו) עמ' 84-94.
19. היינימן, יוסף, "מבנהו וחלוקתו של מדרש בראשית רבה", בר-אילן, ט (תשל"ב), עמ' 279-289.
20. הירשמן, מנחם, תורה לכל באי העולם: זרם אוניברסלי בספרות התנאים ויחסו לחכמת העמים, רעננה: הקיבוץ המאוחד, תשנ"ט, עמ' 38-42
21. הלוי, א"א, שערי האגדה, ת"א תשמ"ב, עמ' 15-12.
22. זהר, נעם, "דמותו של אברהם וקולה של שרה במדרש בראשית רבה", אברהם אבי המאמינים (תשס"ב) 71-85.
23. חמיאל, חיים, "לנושא הבחירה כאברהם", בית מקרא 39 (תשנ"ד), עמ' 133-140
24. טוהר, ורד, אברהם בכבשן האש: מרד בעולם פגאני, רמת-גן: אוניברסיטת בר-אילן, תש"ע.
25. יסיף, ע', סיפור העם העברי, ירושלים, תשנ"ד, עמ' 95-98.
26. כהן, גבריאל חיים, "רחל ולאיה: האישה כרעיה והאישה כאם", על הפרק 16 (תשנט) 58-66 *
27. ליבוביץ, נ', עיונים בספר בראשית, ירושלים, תשכ"ז, עמ' 28-29.
28. מאיר, עפרה, "הסיפור ה'דרשני', במדרש קדום ומאוחר", סיני, פו (תשמ"ם), עמ' רמו-רסו.
29. מאיר, עפרה, "נוסחאות פתיחה של הסיפור הדרשני בבראשית רבה", קעמי, ט/ג (ירושלים תשמ"ו), עמ' 37-42.
30. מאיר, ע', הסיפור הדרשני בבראשית רבה, הקיבוץ המאוחד 1987.
31. מאיר, עפרה, "גן בעדן – הערות לאופן העריכה של בראשית רבה", דפים למחקר בספרות, 5/6 (תשמ"ט), עמ' 309-330.
32. מאיר, עפרה, "עקרון החלוקה לפרשות בבראשית רבה", קעמ"י, י/ג/א, ירושלים תש"ן, עמ' 108-101.
33. מאיר, עפרה, "מעשה העריכה בבראשית רבה ובוויקרא רבה", תעודה, יא (תשנ"ו), עמ' 61-90
34. מיליקובסקי, חיים, "מדרש האגדה – מציאות או מטאפורה", מחניים 7 (תשנ"ד), עמ' 34-37
35. מיליקובסקי, חיים, "עונשו של יעקב – עיון בדרכי עריכתו של מדרש תנחומא", בר-אילן, יח-יט (תשמ"א), עמ' 144-149.
36. פרנקל, יונה, "בין מדרש לפרשנות", בתוך: חכמת לב: עולמם של חז"ל, עורך: יוסף הקר, ירושלים, תשע"ז, עמ' 13-23.
37. קוסמן, אדמיאל, "האשה ל'צלע' של הגבר: על פרשנות המקרא והשלכותיה הרעיוניות והמעשיות על מעמד האשה באגדה ובהלכה", בתוך: החיים כמדרש (2004) 168-183
38. קרא-איונוב קניאל, רות, "חוה, איילה ונחש - עלילות אחרית וראשית, מיתוס ומגדר", קבלה 21 (תשע) 255-309
39. רגב, איל, "זבחי צדק: הביקור במקדש והבאת קרבן כחוויה דתית במזמורי תהלים", תרביץ עג,ג (תשס"ד), עמ' 365-386.
40. שמש, יעל, "דמותה של רחל: מרעיה אהובה לאם האומה", עיוני מקרא ופרשנות ט (תשסט) 110-81

41. שנאן, אביגדור, "חוה וחויא: על האישה והנחש בפרדס האגדה", בתוך: מגוון דעות והשקפות בתרבות ישראל ח (תשנח) 49-65 *
42. שנאן, אביגדור, "בין מדרש לתרגום: על תרגום התורה המיוחס ליונתן ומדרש פרקי דרבי אליעזר", תעודה, יא (תשנ"ו), עמ' 231–244
43. תבורי, יוסף, מועדי ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, ירושלים: מאגנס, תש"ס, עמ' 151–154.
44. Amaru, Betsy Halpern, "The portrait of Sarah in Jubilees," *Jewish Studies in a New Europe* (1998) 336-348
45. Bakhos, Carol, *The family of Abraham: Jewish, Christian, and Muslim interpretations*, Cambridge, Ma.: Harvard University Press, 2014, pp. 80-105
46. Boyarin, Daniel, "Different Eves: myths of female origins and the discourse of married sex," in: *Carnal Israel* (1993) 77-106
47. Barth, Louis, "Genesis 15 and the Problems of Abraham's Seventh Trial", *Let Your Colleagues Praise You: Studies in Memory of Stanley Gevirtz (=MAARAV, 7–8)*
48. Blidstein, Gerald J., *In the rabbis' garden: Adam and Eve in the midrash*, Northvale, N.J.: Aronson, 1997
49. Daube, David, *The New Testament and Rabbinic Judaism*, London: University of Athlone Press, 1956, pp. 326-327. London,
50. Dimant, Devorah Noah in early Jewish literature *Biblical Figures Outside the Bible* (1998) 123-150*
51. Elbaum, Yaakov, "From Sermon to Story: The Transformation of the Akedah." *Prooftexts*, (1986), pp. 97-116.
52. Feldman, Louis H., "Abraham the Greek Philosopher in Josephus", *Trans. of 156.–American Philological Society*, 99 (1968), pp. 143
53. Feldman, Louis H., *Abraham. Josephus's Interpretation of the Bible* (1998) 223-289
54. Henshke, David, "The Lord Brought Us Forth from Egypt: On the Absence of Moses in the Passover Haggadah", *AJS Review* 31.1 (2007), pp. 61-73
55. Koltun-Fromm, Naomi, "Aphrahat and rabbis on Noah's righteousness in light of the Jewish-Christian polemic," *The Book of Genesis in Jewish and Oriental Christian Interpretation* (1997) 57-71
56. Kugel, James L., *The Bible as it was*, Cambridge: Harvard University Press, 1997, pp. 143-144
57. Lachs, Samuel Tobias, "The Pandora-Eve motif in rabbinic literature," *Harvard Theological Review* 67,3 (1974) 341-345
58. Porton, Gary G., "How the rabbis imagined Sarah: a preliminary study of the feminine in Genesis Rabbah," *A Legacy of Learning* (2014) 192-209
59. Tohar, Vered, "Abraham and Sarah in Egypt (Genesis 12:10-20): sexual transgressions as apologetic interpretations in post-biblical Jewish sources," *Women in Judaism* 10,1 (2013) 14 pp.

ספרי הלימוד (textbooks) וספרי עזר נוספים.

1. מאק, חננאל, מדרש האגדה, תל-אביב תשמ"ט, עמ' 9–18.
2. מאיר, עפרה, הסיפור הדרשני בבראשית רבה, תל-אביב, תשמ"ז, עמ' 11–42.*
3. שנאן, אביגדור, עולמה של ספרות האגדה, תל-אביב תשמ"ז, עמ' 77–81.

חומר מחייב למבחנים:

חומרי קריאה ממוקדים מתוך הרשימה הביבליוגרפית מובאים באתר המלווה את הקורס.